

Oikeuspoliittinen
tutkimuslaitos

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto
PL 25
00023 Valtioneuvosto

ministeriö

01.09.2009
ad 15.02.2008
daro

**Asia: Lausunto oikeusministeriölle Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietinnöstä:
Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus (KM 2009:2)**

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on tehty useita tutkimuksia, joissa on käsitelty esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntöön liittyviä kysymyksiä. Tuoreimpia näistä ovat syyttöminä vangituille ja pidätetyille maksettuja korvauksia (De Godzinsky & Niemi 2008), telepakkokeinojen oikeussuojajärjestelmää (Niemi & de Godzinsky 2009), huumeiden käyttäjien kontrollia (Kainulainen 2009) ja nuorisorikosoikeutta (Marttunen 2008) koskevat tutkimukset. Lisäksi laitoksessa on vireillä tutkimus rikosten uhrien asemasta ja palvelujärjestelmästä (Honkatukia 2009). Aikaisemmin rikoksen uhrin asemaa rikosprosessissa on tarkasteltu raiskauksissa (Kainulainen 2004). Laitoksen tekemässä rikollisuustilanteen seurannassa on selvitetty rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttöä (erityisselvitys Kainulainen, Rikollisuustilanne 2003) sekä vangitsemiskäytäntöä (Kainulainen 1998). Tutkimuksissa on noussut esille useita epäkohtia. Erityisesti tuoreimmissa tutkimuksissa on esitetty myös yksityiskohtaisempia pohdintoja oikeusturvajärjestelmän kehittämisestä.

Yleistä mietinnöstä

Esitutkinta- ja pakkokeinolain uudistamisen taustalla on ollut perustuslakivaliokunnan (PeVM 2/2004, 8/2007, 17/2006, 16/2006, PeVL 11/2005) ja lakivaliokunnan (mm. LaVL 7/2004,

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköposti
PL 444 00531 Helsinki	Pitkäsillanranta 3 A 00530 Helsinki	010 366 5300	010 36 65365	optula@om.fi

LaVM 31/2002) esittämä toivomus. Perustuslakivaliokunnan mukaan tavoitteena tulisi olla ”perusoikeusjärjestelmän vaatimukset täyttävä selkeä ja johdonmukainen sääntelykokonaisuus” (PeLM 8/2007 s. 3). Perustuslakivaliokunnan näkemys on ymmärrettävä sitä taustaa vasten, että esitutkinta- ja pakkokeinolakien valmistelussa 1980-luvulla ei juurikaan voitu ottaa huomioon ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia siinä merkityksessä kuin ne nyt tunnetaan.

Mietinnössä todetaan lyhyesti perus- ja ihmisoikeuksien merkitys käsiteltävänä olevan lainsäädännön kannalta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytäntöön viitataan eri yhteyksissä. Toimikunta ei ole kuitenkaan käynyt laajempaa keskustelua yleisemmällä tasolla siitä, mitä perus- ja ihmisoikeusnäkökohtien huomioon ottaminen tarkoittaa tai mitkä ovat tältä osin Suomen merkittäviä ihmisoikeusongelmia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen käsityksen mukaan tällainen keskustelu on asian jatkovalmistelussa tarpeellinen.

Viime vuosina Suomi on saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta useita langettavia päätöksiä oikeudenkäyntien pitkittymisestä. Oikeudenkäynnin kestoon luetaan tuomioistuin käsittelyn ohella rikoksen esitutkinta ja syyteharkinta. Tästä syystä toimikunnan olisi pitänyt pohtia, voidaanko nyt käsillä olevassa uudistuksessa pyrkiä vaikuttaman rikosprosessin tehokkaaseen etenemiseen.

Suomi on saanut toistuvasti huomautuksia myös Kidutuksen vastaiselta komitealta (CPT). Huomautuksia on annettu pidätettyjen ja tutkintavankien kohtelemisesta, esimerkiksi oikeuksien ilmoittamisista, yhteydenpidon toteuttamisesta avustajaan ja lääkäriin, yhteydenpitorajoitusten kestosta sekä tutkintavankien sijoittamisesta poliisivankilaan. Nämä ovat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta siinä määrin painavia moitteita, että uudistuksessa pitäisi ottaa kokonaisvaltaisesti harkittavaksi, miten pidätettyjen ja tutkintavankien asemaa pystyttäisiin parantamaan.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta on tehnyt useita ehdotuksia lainsäädännön kehittämiseksi. Monet ovat hyvin perusteltuja ja kannatettavia, varsinkin kun lähtökohtana on esitutkinnan eri asianosaisten oikeuksien kohentaminen. Myös esitutkintaperiaatteiden kehittäminen on kannatettavaa. Perusteltua on niin ikään säätää asioista asetustason sijasta laissa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos pitää myönteisenä, että toimikunta on monin kohdin kiinnittänyt huomiota rikoksen uhrin asemaan. Positiivisena yksityiskohtana voidaan mainita, että toimikunta ehdottaa säännöstä salaisilla pakkokeinoilla hankitun ylimääräisen tiedon käytöstä. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

pitää erittäin kannatettavana ehdotusta vahingonkorvausvelvollisuuden laajentamisesta. Kiitosta annetaan myös uudistuksen sukupuolivaikutusten huomioon ottamisesta.

Kehittämistarpeita

Eduskunnan valiokuntien toiveena on ollut esitutkinta- ja pakkokeinolain sekä poliisilain selkeyttäminen sekä erityisesti salaisten pakkokeinojen osalta pakkokeinolain ja poliisilain välisen suhteen arvioiminen. Valitettavasti tässä ei ole täysin onnistuttu. Mietintö on paitsi valitettavan laaja, myös runsaiden yksityiskohtien johdosta paikoin vaikeasti avautuva. Käsitteistön selkeyteen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos nostaa esille kolme terminologista seikkaa:

Esitutkintalain 3 ja 10 luvussa esitutkinnan lopettamista koskeva käsitteistö kaipaa selkeyttämistä. Esitutkinnan lopettaminen, päättäminen, keskeyttäminen ja rajoittaminen tarkoittavat osin samaa asiaa, osin näillä termeillä viitataan toimivallan järjestelyyn eri vakavuusasteisten rikosten tutkinnan lopettamisessa. Uudistuksella ei liene tarkoitus kaventaa poliisimiehen mahdollisuutta jättää esitutkinta toimittamatta ja antaa suullinen huomautus vähäisistä lainrikkomuksista. Näin on menetelty käytännössä esimerkiksi vähäisten liikennerikkomusten tai nuorten vähäisten lainrikkomusten kohdalla. Kevennetyn menettelyn käyttöön vähäisissä rikkeissä on hyvät kriminaalipoliittiset perusteet, eikä nykyisiin käytäntöihin ole syytä tehdä muutoksia. Ehdotetuista ETL 3:9 ja 10:3 saattaa kuitenkin syntyä sellainen käsitys, että suullinen huomautus voidaan antaa vain jo aloitetun esitutkinnan muodollisen lopettamisen yhteydessä. Ehdotettuja säännöksiä olisi aiheellista selventää tältä osin.

Henkilöntarkastus ja –katsastus ovat osoittautuneet vaikeasti ymmärrettäviksi termeiksi, etenkin sen takia, että katsastus-sanaa käytetään tässä yhteydessä yleiskielestä poikkeavalla tavalla. Käsitteistön selventäminen esimerkiksi siten, että henkilökatsastuksesta käytettäisiin termiä, joka ilmaisisi sen viittaavan kehon tarkastamiseen, selkiyttäisi tilannetta.

Mietinnön ajatus kotietsintää koskevan terminologian uudistamisesta on tervetullut. Ehdotus kaipaa kuitenkin tältä osin vielä lisätyöstämistä. Termi ”yleinen kotietsintä” ei ilmaise selvästi, mitä sillä tarkoitetaan.

Uhrin asemasta

Esitutkintaperiaatteiden kirjaaminen lakiin on tärkeää, ja periaatteiden muotoilut vaikuttavat pääpiirteissään onnistuneilta. On ymmärrettävää, että niissä korostuu epäillyn asema. Perustelujen mukaan hienotunteisuusperiaatteella on merkitystä myös rikoksen uhrin kohtelussa, varsinkin kun on kyse lapsesta tai seksuaalirikoksen uhrista. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan olisi toivottavaa, että tämän periaatteen merkitystä käsiteltäisiin konkreettisemmin perusteluissa. Niissä voitaisiin mainita esimerkiksi siitä, että seksuaalirikoksen uhreille varattaisiin mahdollisuus tehdä rikosilmoitus ja tulla kuulluiksi suojatuissa, tähän tarkoitukseen erikseen varatuissa tiloissa, mielellään väkivaltarikoksiin erikoistuneiden rikostutkijoiden toimesta ja uhrin niin halutessa kuulustelijan pitäisi olla samaa sukupuolta. Myös muilla väkivaltarikosten uhreilla pitäisi olla mahdollisuus tehdä rikosilmoitus siten, että ulkopuolisilla ei ole mahdollisuutta kuulla asiasta. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat uhrit, kuten seksuaalirikosten ja parisuhdeväkivallan kohteeksi joutuneet, pitäisi ottaa omana ryhmänään esille. Lakiin tulisi ottaa säännös, joka velvoittaa poliisin antamaan heille tietoa saatavilla olevista tukipalveluista, kuten esimerkiksi Rikosuhripäivystyksestä.

Maahanmuuttajat

Esitutinnan asianosaisina esiintyy nykyisin enenevästi henkilöitä, jotka ovat syntyneet muualla kuin Suomessa. Lainsäädännön kehittämisessä tulisikin kiinnittää huomiota erilaisten kulttuuritaustojen huomioon ottamiseen. Tässä suhteessa on positiivista, että hienotunteisuusperiaatteesta säädetään laissa, ja lainkohdan perusteluissa todetaan, että se koskee niin epäiltyjä, uhreja kuin todistajiaakin. Hienotunteisuusperiaatteeseen sisältyy se, että henkilön kulttuuria pyritään kunnioittamaan siinä määrin kuin se suomalaiset perusoikeusnäkökohdat huomioon ottaen on mahdollista.

Kulttuuritaustan huomioon ottaminen on tärkeää rikosprosessissa. Maahanmuuttajat voivat olla kielitaidottomia, jopa kirjoitustaidottomia. He saattavat myös tuntea hyvin huonosti omia oikeuksiaan rikosprosessissa. Maahanmuuttajanaiset saattavat kohdata rikosprosessissa aivan erityisiä vaikeuksia. Varsinkin suomalaisten kanssa naimisissa olevilla naisilla ei välttämättä ole yhteyksiä kodin ulkopuolelle. He voivat pelätä maasta poistamista, jos parisuhde päättyisi ennen kuin nainen on asunut maassa neljä vuotta. Tämä on yksi syy sille, miksi heillä on varsin korkea kynnys tehdä rikosilmoitusta itseensä kohdistuneesta vakavastakin väkivallasta. Pelko väkivaltaista

miestä kohtaan voi olla vielä suurempaa kuin valtaväestöön kuuluvilla naisilla.

Maahanmuuttajayhteisöt voivat olla tiiviitä, ja jos siellä ei hyväksytä naisen tekemiä ratkaisuja, yhteisöstä eristäminen voi olla naiselle yksi lisäpelon aihe. Yhteisö voi myös tukea väkivaltaista miestä. Kunniaväkivallassa ongelmat moninkertaistuvat, koska naisen on pelättävä miehen lisäksi muita sukulaisia. Näiden näkökohtien esille nostaminen lain perusteluissa olisi tärkeää.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos pitää myönteisenä, että asianosaisille tunnustetaan esitutkintalaissa oikeus käyttää tulkkia. Käytännössä ongelmia on ilmennyt tulkkien niin puutteellisen ammattitaidon kuin esteellisyydenkin takia. Tulkin pitäisi ehdottomasti olla asianosaisista riippumaton. Hänellä pitäisi myös olla riittävä koulutus, minkä ansiosta hänellä olisi hyvät perustiedot suomalaisesta rikosprosessista ja oikeudellisesta erityisterminologiasta. Oikeustulkkauksen selvityshankkeessa esitetyt suositukset kannattaisi nostaa tässäkin uudistuksessa esille (ks. tarkemmin

Oikeustulkkauksen selvityshanke, Asiantuntijaryhmän raportti 2008, Helsingin yliopisto).

Kuulusteltavan toivomuksesta tulkin pitäisi mielellään olla samaa sukupuolta. Tulkin palvelujen pitäisi myös olla käytettävissä heti, kun maahanmuuttajataustainen rikoksen uhri on tekemässä rikosilmoitusta. Tulkilla ei saisi myöskään olla minkäänlaista sidosta rikoksesta epäiltyyn, koska tällainen sidos voi vaarantaa uhrin turvallisuutta, jopa henkeä. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos pitää tärkeänä, että *esitykseen lisättäisiin säännös tulkin esteellisyydestä* esimerkiksi viittaamalla siihen, mitä on säädetty esitutkintaviranomaisen esteellisyydestä.

Lapsi esitutkinnassa

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan on positiivista, että toimikunta kiinnittää huomiota lapsen asemaan esitutkinnassa. Ehdotus siitä, että tuomioistuimelle annettaisiin oikeus määrätä lapselle edunvalvoja (ETL 2:7-8), on tarpeellinen.

Mietinnössä puhutaan alle 15-vuotiaan kohdalla ”rikollisesta teosta”. Tutkinnan kohdistamisen henkilöön, joka ei ole rikosoikeudellisesti vastuunalainen, tulisi kuitenkin olla poikkeuksellista. Professori Dan Frände on ehdottanut, että tämän korostamiseksi laissa käytettäisiin termiä ”oikeudenvastainen teko”. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos pitää Fränden tarkennusta onnistuneena.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta on mietintönsä perusteluissa tuonut esille, että alle-18-vuotiaan rikoksesta epäillyn pidättämistä olisi mahdollisuuksien mukaan vältettävä.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos kiinnittää huomiota siihen, että alaikäisiin ei saa kohdistaa mitään

vapauteen kohdistuvia pakkokeinoja kuin aivan poikkeuksellisissa tapauksissa. Ulla Mohell (2000) on tutkimuksessaan kritisoinut suomalaista vangitsemiskäytäntöä, koska vapaudenmenettäminen on muodostunut alaikäiselle varsin ankaraksi seuraamuksessa, sillä hänet on yleensä tuomittu ehdotonta vankeutta lievempään seuraamukseen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan *jos alle 18-vuotiaasta esitetään vangittavaksi, käsittelyyn tulisi saada mukaan nuoren vanhempi ja/tai sosiaaliviranomainen*. Kiinniotetun lapsen sijoituspaikka tulisi myös olla muu kuin poliisivankila. Nykyisen ja ehdotetun poliisilain 2:2:n 2 momentissa on säännös kiinniotetun lapsen sijoittamisesta. Vastaavasta periaatteesta tulisi säätää myös pakkokeinolaissa. Suomessa on viime aikoina herännyt kiinnostus niin sanottua lastentalomallia kohtaan. Lastentalon tarkoituksena on koota väkivalta- ja seksuaalirikoksen uhrina olleiden lasten hoito- ja tutkinta-asiantuntemus saman katon alle (ks. tarkemmin Päivi Hirvelä 2006). Jatkovalmistelussa voitaisiin pohtia, olisiko lastentaloa mahdollista käyttää yleisemminkin kaikissa alaikäisten kuulemisissa.

Epäillyn puolustus

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa tehdyissä tutkimuksissa on tullut esiin, että rikoksista epäilyillä henkilöillä ei ole käytännössä yleensä avustajaa mukana kuulusteluissa, eikä edes pidätyksen aikana, vaikka heillä olisi siihen lain mukaan oikeus. Myös esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta on huomannut tämän puutteen. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos pitää tärkeänä, että oikeus käyttää avustajaa esitutkinnan aikana toteutuisi tulevaisuudessa nykyistä paremmin. Oikeus puolustukseen on paitsi rikoksesta epäillyn keskeinen perus- ja ihmisoikeus, myös rikosoikeusjärjestelmän toimivuutta tehostava seikka, millä on merkityksensä myös oikeudenkäynnin keston pitämiseksi kohtuullisena. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos esittää, että *pidätetylle määrättäisiin aina viran puolesta puolustaja*.

Vapauteen kohdistuvat pakkokeinot

Mietinnössä esitetään, että nykyistä pidätysaikaa ei muuteta. Yhtenä perusteluna tälle ratkaisulle esitetään, että vangitsemisesta päättämiseksi on paremman edellytykset neljän päivän kuluttua kiinniotosta ja se toimii siten aidosti oikeusturvaa toteuttavana menettelynä. Jos vangitsemisesta päätettäisiin yhden tai kahden vuorokauden kuluttua kiinniotosta, vaarana olisi vangitsemiskäsittelyn muuttuminen kumileimasimeksi. Neljän päivän pidätysaika on kuitenkin kansainvälisen vertailun valossa varsin pitkä aika, ja ilmeisesti jopa pisin aika, minkä Euroopan

ihmisoikeustuomioistuin hyväksyy. Tässä lausunnossa on kuitenkin otettu lähtökohdaksi ehdotus neljän vuorokauden pidätysajasta.

Tässä asetelmassa pidättämistä koskevat edellytykset ja menettely toimivat kiinniotetun oikeusturvan takeena vapauden menetyksen ensimmäisten neljän vuorokauden aikana. Lain mukaan pidättämisen edellytyksiä tulee arvioida useaan kertaan ennen vangitsemiskäsittelyä. Ensimmäisen kerran edellytyksiä arvioidaan ennen kiinniotta tai sen tapahtuessa. Seuraava arviointi tapahtuu 12 tunnin kuluttua, jolloin epäilty on päästettävä vapaaksi, jos pidätyksen edellytykset eivät täyty (ETL 21.2 §). Seuraavan kerran edellytyksiä on arvioitava vuorokauden kuluttua kiinniotosta, jolloin viimeistään tehdään päätös pidättämisestä. Viimeinen arviointi on kolme vuorokautta kiinnioton jälkeen, jolloin on tehtävä vaatimus tuomioistuimelle vangitsemisesta. Menettelystä ei kuitenkaan ole säädetty tarkemmin. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos esittää harkittavaksi, tulisiko pidätysmenettelystä säätää nykyistä tarkemmin laissa tai asetuksessa tai antaa siitä ainakin tarkempia hallinnollisia ohjeita.

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos kiinnittää huomiota myös siihen, että vapaudenmenettämistä koskevien perusteluiden pitäisi olla nykyistä kattavampia. Nykyisessä tietokannassa (KIP) tyydytään usein vain rastimaan, että laissa vaaditut edellytykset täyttyvät. Perusteluista täytyisi nykyistä paremmin käydä selville, minkälaiset seikat ovat tässä konkreettisessa tapauksessa puhuneet vapauden menettämisen puolesta. Perusteluilla voi tulevaisuudessa olla uutta merkitystä, varsinkin jos alle vuorokauden mittaisista kiinnitoista aletaan maksaa korvausta harkinnanvaraisesti. Tällöin tietokannasta olisi hyvä saada selvitystä myös esimerkiksi mahdollisen kuulustelun aloittamisen viivästymisen syistä.

Telekuuntelu ja televalvonta: Oikeusturvajärjestelmään ei muutoksia

Mietinnössä ei ehdoteta merkittäviä muutoksia telepakkokeinojen oikeusturvajärjestelmään. Tutkimuksen (Niemi & de Godzinsky 2009) mukaan telepakkokeinojen tuomioistuimen myöntämään lupaan perustuva oikeussuojajärjestelmä on periaatteessa hyvä ja pääosin toimiva. Käräjäoikeuksien lupapäätösten perusteluissa on kuitenkin kehittämisen varaa. Myös korkeimman oikeuden teknistä kuuntelua koskevat ratkaisut ovat korostaneet päätösten perustelemisen merkitystä (KKO:2007:7 ja 2009:54). Tärkeä oikeusturvan tae on velvollisuus ilmoittaa telepakkokeinon käytöstä sen kohteelle jälkikäteen. Tutkimuksen mukaan ilmoittamista lykättiin usein ja pitkiäkin aikoja, mutta käräjäoikeudet eivät yleensä myöntäneet lupaa jättää ilmoitus

kokonaan tekemättä. Mainitussa tutkimuksessa telepakkokeinojen oikeussuojajärjestelmästä ehdotetaan, että menettelyä kehitettäisiin vahvistamalla tuomioistuimen roolia, ottamalla syyttäjä mukaan telepakkokeinohakemusten laatimiseen tai lisäämällä julkisen asiamiehen roolia.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta ehdottaa telekuuntelun laajentamista rikosten ehkäisemisen tarkoituksessa valtiollisiin rikoksiin (PolL 5:5). Nykyisin telekuuntelu rikoksia ehkäisevässä tarkoituksessa on mahdollista ainoastaan terrorismirikoksissa. Laajennuksella on merkitystä suojelupoliisin toiminnan kannalta. On mahdollista, että tällaisissa tapauksissa tuomioistuimet tulevat myöntämään lupia olla ilmoittamatta luvasta jälkikäteen epäilylle. Tästä syystä Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos esittää harkittavaksi, tulisiko suojelupoliisin valvontaa kehittää esimerkiksi parlamentaarisen ja/tai ulkopuolisen asiantuntijavalvonnan suuntaan.

Tekninen kuuntelu ja katselu: Merkittäviä uudistuksia toimivaltaan

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta ehdottaa merkittäviä muutoksia toimivaltaan päättää teknisestä kuuntelusta ja katselusta. Nykyisin tuomioistuin päättää teknisestä kuuntelusta ja katselusta, jos laite sijoitetaan tilaan, jossa epäilty oleskelee (PKL 5a:5.1; PolL 32b.1). Mietinnön mukaan tuomioistuimen toimivalta koskisi jatkossa vain tilanteita, joissa tekninen tarkkailu kohdistuu RL 24:11:n mukaan kotirauhan suojaamiin paikkoihin. Toisin kuin nykyisin, tekniseen tarkkailuun ei enää tarvittaisi tuomioistuimen lupaa, jos se kohdistuisi esimerkiksi toimistoihin, virastoihin tai autoihin. Samalla poliisiyksikön sisällä toimivaltaisuutta alennettaisiin eli teknisestä kuuntelusta päättäisi pidättämiseen oikeutettu virkamies, ei enää poliisiyksikön päällikkö kuten nykyisin. Mietinnössä ei esitetä perusteluja päätöksentekotason alentamiselle. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos pitää uudistusta tältä osin erittäin ongelmallisena.

Kuuntelukiellot

Kuuntelukieltoihin ehdotetaan vähäisiä muutoksia. Epäillyn ja hänen oikeudenkäyntiavustajansa välisen luottamuksellisen suhteen suojaaminen on keskeinen oikeusvaltiollinen periaate. Sen vuoksi oikeuspoliittinen tutkimuslaitos suhtautuu kriittisesti avustajaa koskevan kuuntelukiellon rajaamiseen esitetyllä tavalla vain toimeksiantoa hoitavaan asiamieheen ylitörkeissä (max 6 v vankeutta) rikoksissa. Erottelun toteuttaminen on käytännön toteutuksenkin puolesta ongelmallista. Rajauksen tarpeellisuuskään ei ole selvää. Tutkittaessa ylitörkeää rikosta ns. ”muulta avustajalta” lienee odotettavissa vain ns. ylimääräistä tietoa. Jos ”muulta avustajalta” on tulossa tutkittavaa

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen käsityksen mukaan syyttäjän roolin vahvistamista esitutkinnassa, erityisesti pakkokeinoasioissa.

Mietinnössä esitellään nykyisen valtakunnansyyttäjän ja sisäasiainministeriön antamaa ohjetta ETL 15.1:n mukaisesta ilmoitusvelvollisuudesta, jossa ilmoitusvelvollisuus on tulkittu melko suppeaksi. Toimikunnan ajatuksena on ilmeisesti, että yhteistyösopimuksia alettaisiin rakentaa tältä pohjalta. Mietinnön kannetaan huolta siitä, että eri viranomaistahojen näkökohdat otettaisiin huomioon (esim. s. 325). Toimivaltakysymyksiä pitäisi kuitenkin ensisijaisesti pohtia asianosaisten oikeusturvan takaamisen intressistä. Tästä näkökulmasta ilmoittamisvelvollisuus tulisi ulottaa luettelossa mainittujen rikosten lisäksi ainakin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin, lapsiin kohdistuvaan perheväkivaltaan, kansainvälisiin rikoksiin, sekä tilanteisiin, joissa epäilty on pidätetty tai joissa käytetään telepakkokeinoja tai teknistä tarkkailua.

Tutkimusta tehtävä ja tilastointia kehitettävä

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos kiinnittää huomiota siihen, että esitutkintaa ja etenkin rikosprosessuaalisia pakkokeinoja koskevaa tutkimusta on lisättävä. Tämän lisäksi on kehitettävä esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevaa tilastointia. Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta tuo myös itse esille mietinnössään, että sen työtä on paikoitellut haitannut tilastotietojen puute.

Yhteiskunnallinen päätöksenteko vaikeutuu, kun useista esitutkinnan aikana tehdyistä toimenpiteistä tai pakkokeinojen käyttämisestä ei ole saatavilla tietoa. Myös esitutkintaviranomaisten toimien tehokkuuden ja oikeudenmukaisen kohdentamisen arvioiminen on hankalaa ilman luotettavia tilastoja. Tällaista tietoa tarvittaisiin myös tutkimusta varten.

Tilastointijärjestelmiä kehitettäessä olisi kiinnitettävä huomiota muiden muassa kysymyksiin:

- Toimenpiteistä luopumista koskevat päätökset: Useissa vähäisissä rikoksissa poliisin antama huomautus on riittävä seuraamus tehdyn rikoksen johdosta. Julkaistua perustilastotietoa ei ole kuitenkaan saatavilla päätösten lukumäärästä, syyksi luetuista rikoksista tai rikokseen syyllistyneistä henkilöistä (mm. ikä).
- Kotietsinnät: Kotietsintää koskevaa tutkimustietoa ei ole saatavilla juuri lainkaan. Kotietsintää koskevaa tilastointia olisi kehitettävä. Tietoa olisi kerättävä perustietojen lisäksi myös kotietsinnän tuloksellisuudesta.
- Vapaudenmenettämisen johdosta nostettu syyte: Tilastointijärjestelmiä olisi kehitettävä niin, että pakkokeinojen käytön tarkoituksenmukaisuutta olisi mahdollista arvioida jälkikäteen. Tästä

syystä tietoa olisi kerättävä siitä, johtaako pidättäminen tai vangitseminen syytteen nostamiseen epäillyn rikoksen perusteella.

- Tutkintavankeuden kesto: Kansainvälistä vertailua tutkintavankeuden käytöstä vaikeuttaa mm. se, että tutkintavankeuden kestosta ei ole saatavissa tietoa. Tutkintavanki voi tutkintavankeuden kestäessä olla sijoitettuna sekä poliisivankilaan että rangaistuslaitokseen. Eri viranomaisilla on kuitenkin käytössään erilliset järjestelmät, eikä tietoja yhdistetä. Tästä syystä Suomesta ei ole saatavissa tilastotietoa tutkintavankeuden todellisesta kestosta.
- Tutkintavangeille määrätty yhteydenpitorajoitukset: Tietoa tarvitaan rajoitusten käytöstä, niiden tarkemmasta sisällöstä ja kestosta.

Helsingissä 31.8.2008

ylijohtaja

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos